

LUNDS
UNIVERSITET

VT 15
Centrum för Genusvetenskap
GNVK01, Kandidatuppsats: 15 hp

Men varför vill du inte ha barn?

En studie av hur utsagor om frivillig barnlöshet står i relation till normativa ideal om föräldraskap på internetsajten Familjeliv.se

Författare:
Katarina Fränkel

Handledare:
Matilda Svensson-
Chowdhury

Abstract

The aim of this paper is to examine how statements about voluntary childlessness are being contrasted to normative ideals of parenting. What constitutes the empirical material is a discussion forum on the Swedish website Familjeliv.se in which members interact with each other over different topics related to family, including voluntary childlessness. By using discourse analysis in two steps I first analyse how voluntary childlessness and normative ideals of parenting are being represented on the site, by looking into statements about experiences of voluntary childlessness. I also examine how norms about parenthood affect these positions. The focus in the second part of the analysis is how voluntary childlessness challenge or affirms normative ideals of parenting as it is represented on Familjeliv.se and how identities as voluntary childless are being formed in relation to norms about parenthood. I use theories about an “expected life-line”, gender roles and women’s and men’s roles in nationalistic processes. The empirical material is both the basis of the study but in the same time the result. This is so because I have noticed that two discourses are being constructed parallel to each other; one discourse that the members in the discussion forum on the site refers to and one that is being shaped in it self through the members statements. The conclusion is that the voluntary childless position is represented as exposed to stigmatization and therefore childless people have to defend themselves with a confrontational language on the site. However the norm about children is the opposite in the discourse that comes alive on the site itself. The expectation here is to *not* have children, which consequently means that voluntary childlessness challenges the norm about parenthood on the site. Something that affirms the norm about parenthood is when voluntary childless people regret their decisions and nevertheless decide to have children. Identities within the position as voluntary childless are being constructed in a broad field of tensions and contradictions.

Key words: voluntary childlessness, parenting norms, ideals, representations, gender roles, expectations, challenge, affirm, identities

Nyckelord: frivillig barnlöshet, föräldraskapsnormer, ideal, representationer, könsroller, förväntningar, utmana, bekräfta, identiteter

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Disposition	6
2. Material	6
2.1 Presentation av sajten Familjeliv.se	7
2.2 Urval och avgränsningar	7
2.3 Materialdiskussion	8
3. Metod	9
3.1 Diskursanalys som metod och teori	9
3.2 Genomförande	10
3.3 Problematisering av diskursanalys	11
3.4 Situerad kunskap och positionering	11
4. Teori	12
4.1 Könroller och ett förväntat livsförlopp	12
4.2 Kvinnors och mäns olika roller i nationalistiska projekt	13
5. Tidigare forskning	14
5.1 Alternativa berättelser som utmanar moderskapsideal	14
5.2 Barnfri i ett barnvänligt samhälle	15
5.3 Frivillig barnlöshet i en bredare kontext	15
6. Analys	16
6.1 Kartläggande analys av det diskursiva fältet	16
6.1.1 Normen är att skaffa barn	17
6.1.2 Föreställningar om identitet, femininitet och maskulinitet	19
6.1.3 Barnlösas och föräldrars uppfattningar om föräldraskap	21
6.1.4 Motiv till frivillig barnlöshet	23
6.1.5 Bemötanden vid brott mot normen	25
6.1.6 Skaffa barn för samhällets skull	27
6.2 Analys med djupare diskursanalytisk ansats	28
7. Slutsatser	34
8. Avslutning	36
9. Referenslista	37

1. Inledning

Är det inte lite märkligt att det anses vara helt normalt att säga "Jag tycker så mycket om barn", medan man sällan eller aldrig hör någon säga "Jag tycker så mycket om vuxna".

(Tråd 2: *Varför är det så provocerande med någon som inte vill ha barn?*, Familjeliv.se)

Det här uttalandet kommer från en person som i en diskussionstråd på internetforumet Familjeliv.se reflekterar över barns betydelse och plats i vårt samhälle. En fråga som nästan alla någon gång i livet tar ställning till är huruvida vi vill ha barn eller inte. Barn är centralt i förhållande till hur vi ser på familjebildning och det råder starka normativa förväntningar på oss att vid en viss tidpunkt i livet stadga oss och skaffa barn. Att vilja ha barn är för många en självklarhet, medan andra bestämmer sig för att aldrig skaffa barn, de väljer *frivillig barnlöshet*. Det är om frivillig barnlöshet som den här uppsatsen handlar om, eller snarare om representationer av frivillig barnlöshet i relation till normativa ideal om föräldraskap, på internetsajten Familjeliv.se. Med en diskursanalytisk ansats studerar jag utsagor i forumsinlägg skapade av medlemmar på sajten. Frivillig barnlöshet handlar om ett individuellt val samtidigt som samhälleliga förutsättningar spelar roll för ett sådant beslut. Till viss del förstår jag således utsagorna som uttryck för individuella upplevelser av självvald barnlöshet, men också som byggstenar i en diskurs av strukturer varifrån upplevelserna och berättelserna skapas. Forskningskontexten är sålunda av betydelse både som en förutsättning och ett resultat av studien.

Forskning visar att det tas för givet att barn är något som önskas utav alla, framför allt av kvinnor då det råder en social föreställning om att moderskap är nära förknippat med kvinnlig identitet. Personer som väljer bort moderskapet riskerar således att få sin kvinnlighet ifrågasatt och även frivilligt barnlösa män ställs inför ogillande frågor och kommentarer (Johansson, 2014, s 17). Också från politiskt håll regleras kvinnors och mäns bestämmanderätt över sina kroppar och fertilitet. Något som idag underlättar frivillig barnlöshet är exempelvis bestämmelser kring aborträtt och preventivmedel (Engwall & Peterson, 2010, s 18). Å andra sidan har kvinnor genom historien setts som bärare av nationen genom att föda barn, vilket tyder på att kvinnors kroppsliga integritet länge varit föremål för kollektiv press (Eduards, 2007, s 43). Samtidigt är det inte alla kvinnor som förväntas bli mödrar. Idealet om moderskap står nämligen i direkt relation till förväntad heterosexualitet, vilket medför att kvinnor som positioneras utom den heterosexuella normen utesluts och de

har traditionellt sett förväntats avstå från moderskapet. Ett exempel på hur detta kom till uttryck för ett antal år sedan är steriliseringsdebatten som präglade svensk politik under 1900-talets första hälft. Genom tvångssterilisering kontrollerades barnafödandet bland personer som ansågs psykiskt sjuka, de kallades för samhällets ”svaga” och ”oönskade” (Broberg & Tydén, 2005, s 59). I dagens Sverige finns dock lagar som berättigar homo- och bisexuella kvinnor till assisterad befruktning, dock inte ensamstående. Det här gäller även heterosexuella kvinnor. Den juridiska skiljelinjen som reglerar moderskap går alltså inte längre entydigt vid sexuell läggning utan snarare vid ett krav på tvåsamhet (Johansson, 2014, s 50). Förvisso pågår en utredning i Sveriges riksdag just nu gällande rätten till assisterad befruktning för även ensamstående kvinnor och en lagändring förväntas träda i kraft i juli i år (SOU 2014:29). Framöver kommer människors lämplighet som föräldrar således inte bestämmas utifrån om man lever i en parrelation eller inte, men det faktum att det här lagändringsförslaget läggs fram först år 2015 visar att normen om tvåsamhet funnits och varit stark under lång tid.

Att välja att avstå barn kan förstås som något som utmanar våra föreställningar om vad som anses ”normalt”, ”naturligt” och ”ett värdefullt liv”. Studier om frivillig barnlöshet är följaktligen viktigt då det bidrar till att lyfta fram och synliggöra sätt att leva som går emot normativa ideal. Ökad kunskap kan leda till attitydförändringar och göra att normativa föräldraskapsideal luckras upp, vilket i sin tur skulle leda till ökad respekt och acceptans för alternativa sätt att bilda familj, exempelvis utan barn.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med min uppsats är att studera hur utsagor om frivillig barnlöshet står i relation till normativa ideal om föräldraskap. Genom en tvådelad diskursanalys undersöker jag vad som skrivs om ämnet i fråga på internetforumet Familjeliv.se. Till att börja med gör jag en närläsning av materialet och kartlägger det diskursiva fältet, genom att lyfta fram upplevelser av vad det innebär att vara frivilligt barnlös i kontrast till normer om föräldraskap, så som det representeras på Familjeliv.se. Här undersöker jag vilka teman som lyfts och återkommer, hur valet att inte skaffa barn sätts i relation till föräldraskap och vad detta har för betydelse för uppfattningar om femininitet, maskulinitet och identitet. I analysens andra del gör jag en djupare diskursanalys där jag tydliggör hur normativa ideal inverkar på positionen som frivilligt barnlös och föräldraskapets positionen. Med utgångspunkt i teorier om ett ”förväntat livsförlopp”, könsroller och genusmönster inom nationalistiska projekt, diskuterar jag vilka normer kring barnfrihet och föräldraskap som konstitueras, hur identiteter skapas och på vilka

sätt frivillig barnlöshet utmanar alternativt bekräftar normativa ideal om föräldraskap.

Mina frågeställningar lyder:

- Hur ser representationerna ut av frivillig barnlöshet och normativa föräldraskapsideal på internetsajten Familjeliv.se?
- På vilka sätt utmanar alternativt bekräftar frivillig barnlöshet, så som det representeras på Familjeliv.se, normativa ideal om föräldraskap?
- Hur skapas identiteter som frivilligt barnlös i relation till föräldraskapsideal på Familjeliv.se?

1.2 Disposition

Uppsatsens första kapitel innefattar en introduktion till ämnet, en presentation av studiens syfte och frågeställningar samt en dispositionsöversikt. Där efter presenteras Familjeliv.se som studiens material och jag redogör för urval och avgränsningar. I kapitel tre, det vill säga metodkapitlet, beskrivs diskursperspektivet och mitt tillvägagångssätt med arbetet samt relevant kritik av metoden. Efterföljande kapitel består av en presentation av det teoretiska ramverket vilket utgörs av teorier om ett ”förväntat livsförlopp” av Fanny Ambjörnssons och Janne Bromseths; Ylva Elwin-Nowak och Heléne Thomsson samt Marcus Herz och Thomas Johansson bidrar med resonemang kring könsroller och identitetsskapande; och Nira Yuval-Davis och Maud Eduards teoretiserar genusmönster inom nationalistiska projekt. I kapitel 5 ges en översikt av tidigare forskning som gjorts inom området och som går i linje med ämnesvalet för uppsatsen. Kapitel 6 består av min tvådelade analys där jag först gör en kartläggning av det diskursiva fältet för att sedan väva samman analysen i en bredare helhetsanalys. Arbetet avslutas med en redogörelse för mina slutsatser och följs av en kort diskussion med kritiska reflektioner och förslag på framtida forskning.

2. Material

Studiens material består av inlägg skapade av medlemmar i ett diskussionsforum på internetsajten Familjeliv.se. I det följande beskriver jag mitt material och redogör för hur jag avgränsat undersökningen. Jag gör också en kort diskussion med kritiska reflektioner kring materialet.

2.1 Presentation av sajten Familjeliv.se

Familjeliv.se beskrivs som ”Sveriges i särklass största föräldrasajt på webben och i mobilen” och fungerar som en mötesplats på internet där användarna kan få ”tips, stöd och hjälp” i frågor kring barn, familj, föräldraskap och graviditet (Familjeliv.se, 2014). Varje vecka är det 780 000 unika besökare som surfar in på Familjeliv.se och 380 000 unika besökare tar del av sajten genom dess mobila version. På sajten finns artiklar, annonser och bilder om föräldraskap och barn under olika kategorier så som ”planerar barn”, ”väntar barn” och ”förälder”. Familjeliv.se tycks främst besökas av kvinnor då jag kan läsa att över hälften av alla mammor i Sverige som har barn mellan 0-6 år besöker webbplatsen varje månad. Vidare står att detta gör Familjeliv.se till ”Sveriges största mötesplats för kvinnor”. Familjeliv.se startades år 2003 och sajten drivs i samarbete med Pampers, Viaplay och Semper. VD och ansvarig utgivare är Emma af Robson (Familjeliv.se, 2014).

På Familjeliv.se finns också ett forum där man som medlem kan interagera och diskutera med andra i nätverket. Det är denna del av sajten som ligger till grund för min uppsats. För att kunna ta del av forumet krävs det att man är medlem på Familjeliv.se och det har jag således blivit. I forumet kan man skapa och besvara inlägg i så kallade trådar under en mängd olika rubriker och kategorier. I vänstermarginalen går det att se vilka debatter som är hetast, det vill säga vilka trådar som fått flest svar och kommentarer (Familjeliv.se, 2014).

2.2 Urval och avgränsningar

Under rubriken ”Kropp & själ” finns kategorin ”Frivilligt barnlösa”, vilken är den kategori som ligger till grund för mitt material. I denna kategori finns 24 trådar som skapats av olika medlemmar. Trådarna består av frågor och funderingar kring att vara frivilligt barnlös. Jag kan se att den äldsta tråden skapades år 2010 och den senaste år 2014. Inläggen har allt ifrån en upp till omkring fyrahundra svar och kommentarer.

Jag har valt att begränsa mig till att studera två av de trådar som ligger högst upp i forumet, det vill säga de trådar som senast blivit besvarade och kommenterade. På så vis behandlar jag de trådar som är mest aktuella och där det förekommer mest aktivitet just nu. Rubriken på den första tråden är ”Den frivilliga barnlösheten” och personen som skapade denna tråd inleder sitt inlägg med att kort och gott fråga om ”någon där ute” vill ge sin syn på hur det är att vara frivilligt barnlös. Tråden skapades år 2012 och den har besvarats 74 gånger, senast i mars i år. Den andra tråden har rubriken ”Varför är det så provocerande med någon som inte vill ha

barn?”. Som rubriken antyder är detta vad som diskuteras och här är antalet svar 447 stycken. Denna tråd skapades år 2010 och besvarades senast i januari i år. Att de här trådarna har fått så pass många svar har gett mig ett brett underlag att jobba med, vilket är ytterligare en anledning till att jag valt just de här två.

2.3 Materialdiskussion

Det finns en mängd webbplatser och forum på internet som behandlar frågor om barn och familj, men då Familjeliv.se är en av de största sajterna i sitt slag i Sverige anser jag att den lämpar sig bäst som grund för mitt material. Inom diskursanalys görs inte någon direkt distinktion mellan olika typer av material, såväl myndighetsutlåtanden som internetsajter och sociala medier ges legitimitet på samma nivå. Ingen materialtyp anses vara mer ”sann” än någon annan utan det väsentliga är att texter och bilder från vitt skilda håll på samma gång är konstruerade och konstruerar verkligheten (Börjesson & Palmblad, 2007, s 17). Med det här sagt rättfärdigas Familjeliv.se som forskningsmaterial då sajten genom sin popularitet och räckvidd kan anses säga någonting om vår samtid. Vidare kan materialet uppfattas som ”levande” eftersom forumtrådarna som jag analyserar bygger på interaktion och aktiv diskussion mellan användarna. Det här bidrar till mitt intresse att se hur medlemmarna på Familjeliv.se själva, i sin språkanvändning, positionerar sig och formulerar fram världen i interaktion med varandra samt med påverkan från normer och strukturer.

Vad gäller etiska överväganden har jag landat i att materialet är godtagbart att använda utan större invändningar. Jag är införstådd i att det skulle kunna uppfattas som problematiskt att medlemmarna på Familjeliv.se inte är medvetna om att deras utsagor används som forskningsmaterial, men eftersom att materialet trots allt är offentligt publicerat bedömer jag det som berättigat att jag använder mig utav det. Inläggen som jag analyserar är dessutom skrivna av personer med påhittade användarnamn vilket medför att de är anonyma inför mig som forskare. Då jag initialt inte ges någon bakgrundsinformation om användarna kan jag inte veta om de är män eller kvinnor eller någonting annat om dem heller. Därav har jag i mina frågeställningar valt att använda mig av den könsneutrala termen föräldraskap, istället för moderskap och faderskap. Vid närläsning av inläggen i forumstrådarna har jag dock emellanåt kunnat utläsa identitetsmarkörer som kön, ålder och sexuell läggning och i analysen lyfter jag fram detta vid tillfällen då jag finner det av relevans.

3. Metod

I uppsatsen använder jag mig av diskursanalys som metod då den lämpar sig för analys av skriftligt material. Att tänka i termer av diskurser innebär en förståelse av världen och verkligheten som språkligt konstruerad (Widerberg, 2002, s 157). Detta betyder att människor positioneras på olika sätt beroende på hur vi talar och använder språket (Widerberg, 2002, s 167). Nedan redogör jag för mitt metodval och tydliggör hur jag genomför analysen i två delar. Jag diskuterar också relevant kritik av metoden och forskarrollen.

3.1 Diskursanalys som metod och teori

I mitt diskursanalytiska förhållningssätt utgår jag främst från boken *Textens mening och makt* av Göran Bergström och Kristina Boréus. Diskursanalysen uppfattas vanligen som både metod och teori (Bergström & Boréus, 2005, s 306). Detta ställer även jag mig bakom och i det följande presenterar jag min förståelse för diskursanalysens teoretiska ramar samt dess metodiska premisser.

I diskursanalys ses språkanvändning som en social aktivitet och inte enbart som något neutralt instrument för kommunikation. Språket formas i en social kontext samtidigt som sociala fenomen och identiteter konstrueras genom språket – med andra ord är språket eller diskurser både konstituerande och konstituerade (Bergström & Boréus, 2012, s 326). I diskurser är också makt en central aspekt att ta i analytiskt beaktande. Diskurser har vissa implikationer och i förhållande till den makt som utgör en diskurs bestäms subjektpositioner. Diskurser kan sägas sätta ramarna för vad som är tillåtet och förbjudet och detta får konsekvenser för subjektens handlingsutrymmen i form av inkludering eller exkludering (Bergström & Boréus, 2005, s 328). Subjektpositioner och sociala identiteter bör dock inte uppfattas som konstanta utan som föränderliga i en pågående process (Bergström & Boréus, 2005, s 327).

I *Diskursanalys i praktiken* som redigerats av Mats Börjesson och Eva Palmblad kan jag läsa att en del diskursteoretiker främst fokuserar på att urskilja identiteter och subjektpositioner, medan andra främst fäster uppmärksamheten vid konstruktioner av normalisering och kategorisering (Börjesson & Palmblad, 2007, s 15). I min analys ämnar jag väva in samtliga av dessa infallsvinklar då jag anser det relevant för att kunna uppfylla uppsatsens syfte.

3.2 Genomförande

Börjesson och Palmblad menar att det inom diskursanalys inte finns någon given undersökningsdesign som är den rätta. Istället gäller det att anpassa sitt metodiska tillvägagångssätt efter vad som passar undersökningen i fråga (Börjesson & Palmblad, 2007, s 18). I mitt fall genomför jag min analys i två delar då jag anser att detta underlättar i processen att besvara mina frågeställningar.

I enlighet med Bergströms och Boréus diskursanalytiska metodik gör jag först och främst en närläsning av materialet och sorterar forumstrådarna genom att tyda olika återkommande teman (Bergström & Boréus, 2005, s 358). På så vis kartlägger jag till att börja med det diskursiva fältet. Fokus ligger här på min översta frågeställning då jag i analysens första del redogör för hur representationerna ser ut av frivillig barnlöshet och normativa föräldraskapsideal på sajten. I detta studerar jag vilken mening som användarna i forumstrådarna lägger i att vara frivilligt barnlös och hur de förhåller sig till strukturer och normerande ideal.

I analysens andra del använder jag mig av vissa centrala begreppsliga verktyg för att ringa in hur användarna på Familjeliv.se, i sin språkanvändning, bidrar till att konstituera positionen som frivilligt barnlös samt föräldrapspositionen och på vilket sätt detta får konsekvenser för hur normativa ideal upplevs och efterlevs. Här för jag ett resonemang främst kring mina två nedre frågeställningar. Verktygen som står till mitt förfogande är begreppen: *nod*, *element*, *subjektspositioner* och *identiteter*. Först identifierar jag den så kallade noden, vilken är en särskild central punkt i diskursen som håller den samman (Bergström & Boréus, 2012, s 318). Där efter urskiljs element vilka cirkulerar kring noden och ges mening i förhållande till den. Element är ord eller symboler som inom ramarna för diskursen är fyllda med innehåll eller föreställningar om något visst fenomen. Somliga element är särskilt mångtydiga (Bergström & Boréus, 2012, s 316). I min analys ringar jag in vissa centrala företeelser och attityder gällande frivillig barnlöshet i förhållande till föräldraskapsideal och menar att dessa kan uppfattas som diskursens element. Subjektspositioner i en diskurs innebär att subjekt bestäms till vissa positioner vilka relateras till varandra. Identiteter uppfattas som en viss diskursiv position som aktörer inom diskursen söker identifiera sig med (Bergström & Boréus, 2005, s 301).

3.3 Problematisering av diskursanalys

I *Att utmana vetandets gränser* påpekar Sara Eldén att diskursanalysen som metod kan vara problematisk avseende förhållandet mellan forskaren och forskningsobjekten. Eldén menar att vid diskursanalys ges endast forskaren själv utrymme att tolka diskursen, medan personerna som kan tänkas finnas i materialet inte ges möjlighet att göra sina röster hörda.

Diskursanalysen som metod är med andra ord oförmögen att ta tillvara på forskningsobjektens perspektiv (Eldén, 2005, s 72). Istället förespråkar Eldén en feministisk emancipatorisk metod som på ett annat sätt involverar forskningsobjekten som aktiva subjekt i forskningsprocessen och analysen. Med den här metodiken nås forskningsobjektens så att säga egna erfarenheter och upplevelser av de diskursiva fenomen som undersöks (Eldén, 2005, s 66).

Då mitt material är interaktivt till sin karaktär menar jag emellertid att min studie grundar sig på premisser där forskningsobjekten, det vill säga användarna på Familjeliv.se, faktiskt ges möjligheten att göra sina röster hörda. Mitt material kan liknas vid ett interaktivt samtal eller gruppintervju där de deltagande parterna reflekterar över sina inställningar till och upplevelser av frivillig barnlöshet. Börjesson och Palmblad skriver att gruppintervjuer väl fångar diskurser i dess räckvidd (Börjesson & Palmblad, 2007, s 17). Jag som forskare står visserligen utanför samtalet och har på så vis tolkningsföreträde i analysen, men eftersom mitt material utgörs av ett offentligt forum på internet, vilket i sig uppmanar till diskussion, ges forskningsobjekten per automatik möjligheten att mycket grundligt och utrönande redogöra för sina ståndpunkter. I den första delen av min analys undersöker jag också just hur forskningsobjekten framställer sin mening i att vara frivilligt barnlösa. Jag vill dock understryka att jag inte ser utsagorna i mitt material som allmänt vedertagna sanningar. Jag står fast vid min diskursanalytiska övertygelse om att någon egentlig ”sanning” inte finns, utan allt meningsskapande är diskursberoende (Widerberg, 2002, s 157). I den andra delen av min analys redogör jag därför för forskningsobjektens upplevelser av frivillig barnlöshet och föräldraskapsideal med hänvisning till dess diskursiva betydelser och konsekvenser.

3.4 Situerad kunskap och positionering

All kunskap är situerad. Det innebär att all kunskap alltid är lokaliserad i tid och rum och skapad i en specifik social och historisk kontext. Uttrycket situerad kunskap är myntat av Donna Haraway och hon menar att forskning aldrig kan vara neutral. Forskningssubjektet kan

aldrig förhålla sig helt objektiv till sitt material och därför är det av vikt att forskaren redogör för sin position och är reflexiv inför den forskning som görs (Haraway, 2004, s 87).

Som ung, kvinnlig student på den genusvetenskapliga institutionen är det möjligt att min tolkning av materialet som jag arbetar med är färgad. Jag är medveten om att mina feministiska åsikter kan ha en inverkan på hur jag tyder och läser mitt material. Att jag dessutom befinner mig i mitten av 20-årsåldern, där inställningen till att skaffa barn allt oftare kommer på tal, både i umgängeskretsen och i samhället generellt, kan bidra till hur jag ställer mig till frågor kring föräldraskap och eventualiteten att bilda familj med barn. I vart fall är detta en bidragande orsak till mitt intresse för ämnet. Jag är medveten om min position i förhållande till forskningsområdet och har för avsikt att inte låta denna styra forskningen.

4. Teori

Studiens teoretiska ramverk består av genusvetarna Fanny Ambjörnssons och Janne Bromseths resonemang kring föreställningen om ett ”förväntat livsförlopp” där föräldraskapet normaliseras. Detta är av relevans då jag i uppsatsens analysdel redogör för hur frivillig barnlöshet kontrasteras mot normativa ideal om just föräldraskap. Inbegripet i det förväntade livsförloppet ligger föreställningar med koppling till kön, ålder och (hetero)sexualitet, vilket är ytterligare grunder som jag relaterar till i min analys. Vidare använder jag mig av Ylva Elwin-Nowak och Heléne Thomsson samt Marcus Herz och Thomas Johansson för att analysera hur identiteter som frivilligt barnlös konstrueras, utifrån teorier om könsroller och identitetsskapande vilka influerats av R.W Connell och Judith Butler. Med utgångspunkt i Nira Yuval-Davis och Maud Eduards analyserar jag även betydelser av frivillig barnlöshet relaterat till uppfattningar om kvinnors och mäns olika roller i nationalistiska projekt.

4.1 Könsroller och ett förväntat livsförlopp

Fanny Ambjörnsson och Janne Bromseth skriver i *Livslinjer: berättelser om ålder, genus och sexualitet* att det i vårt samhälle råder föreställningar om ett förväntat livsförlopp där vi bör leva våra liv på ett specifikt sätt. Livsförloppet är nära sammanvävt med sociala förväntningar på oss som kvinnor och män (Ambjörnsson & Bromseth, 2010, s 222). I *Att göra kön* lyfter Ylva Elwin-Nowak och Heléne Thomsson fram hur kvinnor och män i regel ses som varandras motsatser och kategoriseras i fack där vi tilldelas roller knutna till det biologiska könet. Det så kallade könsmaktssystemet innebär att människor ordnas i hierarkier där män

och manlighet anses mer värdefullt än kvinnor och kvinnlighet, män tilldelas mer resurser, har mer makt och betraktas som norm (Thomsson, 2003, s 36). Det här medför att kvinnor och män ofta befinner sig på helt olika positioner i såväl arbetslivet som hemma i förhållande till barn och föräldraansvar (Elvin-Nowak, 2003, s 172). Vad gäller det förväntade livsförloppet är förväntningarna på framför allt kvinnor att i sena tonåren träffa en partner av motsatt kön för att sedan skaffa barn och bilda familj i 30-årsåldern. I detta ligger också förväntningar med koppling till ålder och den ideala kärnfamiljsnormen (Ambjörnsson & Bromseth, 2010, s 205). Ett uttryck som används i sammanhanget är ”det goda livet” vilket inbegriper föreställningar om att barn är den yttersta symbolen för framtid och lycka (Ambjörnsson & Bromseth, 2010, s 222). Det hela är ett föreställt, i regel heteronormativt, ”livspussel” som såväl kvinnor som män måste förhålla sig till (Ambjörnsson & Bromseth, 2010, s 205). Det råder dock en föreställd uppfattning om att kvinnor är mer omhändertagande och har en större längtan efter barn än män. Starka strukturer gör också att mammor oftast är mer närvarande föräldrar än pappor (Elvin-Nowak, 2003, s 172). Föräldrpositionen uppfattas som oerhört könspräglad men i *Maskuliniteter: kritik, tendenser, trender* framkommer emellertid en annan bild. Marcus Herz och Thomas Johansson menar att det i Sverige idag pågår en process där synen på föräldraskap går mot att bli allt mer könsneutral (Herz & Johansson, 2011, s 78). Ett aktivt föräldraskap börjar mer och mer ses som en del av en förväntad identitet hos också pappor (Herz & Johansson, 2011, s 92).

4.2 Kvinnors och mäns olika roller i nationalistiska projekt

Sociologen Nira Yuval-Davis har studerat hur genusmönster skapas och upprätthåller nationalistiska processer och hon menar att femininitet och maskulinitet konstrueras på olika sätt inom nationalistiska projekt (Yuval-Davis, 1997, s 2). I *Gender & Nation* skriver hon exempelvis att kvinnor genom historien identifierats med ”naturen” och män med ”kulturen”. Detta på grund av kvinnors förväntade, ”naturliga” reproduktiva förmågor (Yuval-Davis, 1997, s 6). Pressen på kvinnor att bära och föda barn har varit angelägen ur ett nationalistiskt perspektiv för att trygga nationens tillväxt. Kvinnors barnafödande har inte setts som ett individuellt val utan en kollektiv uppgift (Yuval-Davis, 1997, s 22). Också statsvetaren Maud Eduards skriver i *Kroppspolitik: om Moder Svea och andra kvinnor* att kvinnor och män givits olika funktioner och skyldigheter i samhället sedan långt tillbaka i tiden. Män har ansetts trygga nationen genom deltagande i militären och offentligheten, medan kvinnors uppgift ansetts vara att föra nationen framåt genom att föda barn, vara goda mödrar och ta

hand om familj och hem, vilket är föreställningar som mynnar ur en stark heterosexistisk normbild (Eduards, 2007, s 43). Kvinnors reproduktiva rättigheter har till synes alltid varit en konfliktfylld fråga och statens hållning till kvinnors kroppsliga integritet och demokratiska rättigheter är något som Eduards benämner med termen kroppspolitik (Eduards, 2007, s 25). Yuval-Davis exemplifierar det hela genom att lyfta fram hur nationalistiska projekt stundom begärt att kvinnor ska föda fler barn och stundom färre eller inga alls (Yuval-Davis, 1997, s 22).

5. Tidigare forskning

I detta kapitel ger jag en översikt över en del av den tidigare forskning som gjorts inom området och som jag ämnar relatera till i min analys. De forskningsresultat som presenteras nedan behandlar uppfattningar om och erfarenheter av frivillig barnlöshet ur olika perspektiv och är följaktligen av relevans för förståelsen av min egen studie och analys.

5.1 Alternativa berättelser som utmanar moderskapsideal

I sociologen Monica Johanssons avhandling *I moderskapets skugga: berättelser om normativa ideal och alternativa praktiker* studeras alternativa berättelser av kvinnor som utmanar normativa moderskapsideal. Genom narrativ analys av intervjuer med kvinnor som inte är biogenetiska mödrar i en heterosexuell tvåsam relation lyfter Johansson fram viktiga perspektiv på området (Johansson, 2014, s 19). I studien framhålls att moderskap har direkta kopplingar till föreställningar om femininitet och identitet. Moderskap ses som ett normativt ideal då det råder en utbredd och djup idé om att detta är en ”naturlig” del i kvinnors liv. Det här får följaktligen negativa konsekvenser för dem som inte är mödrar då dessa personer riskerar att marginaliseras och stigmatiseras (Johansson, 2014, s 17). Ett centralt teoretiskt begrepp som Johansson använder sig av är ”det obligatoriska moderskapet”. Detta begrepp hänvisar till en uppfattning om att alla kvinnor vill, bör och kan få barn. Det kan sägas vara en slags essentialistisk syn på moderskapet och dess koppling till förväntad kvinnlig, biologisk reproduktiv kapacitet (Johansson, 2014, s 64). Vidare skriver Johansson att också homo- och bisexuella kvinnor idag förväntas bli mödrar, till skillnad från hur uppfattningarna såg ut för ett antal år sedan. Familjekonstellationer ser idag annorlunda ut vilket bidragit till en mer accepterande syn på moderskapet i vissa avseenden (Johansson, 2014, s 50). Intervjupersonerna i avhandlingen uppger dock att beslutet att avstå från moderskap medför

en risk att framstå som annorlunda och många blir ifrågasatta i sina val (Johansson, 2014, s 194).

5.2 Barnfri i ett barnvänligt samhälle

I antologin *Frivillig barnlöshet* har sociologerna Kristina Engwall och Helene Petersson sammanställt ett flertal texter på temat. Utgångspunkten är en nordisk kontext där både kvinnor och män intervjuats om sina upplevelser och erfarenheter av att vara barnfria (Engwall & Peterson, 2010a, s 14). Intervjupersonerna i boken säger att de alla ibland får frågan om varför de inte vill ha barn. Motiven är naturligtvis individuella, men många menar att de värdesätter friheten som följer av ett barnfritt liv. Att kunna ägna sig åt egna intressen utan att känna sig bunden av någonting nämns som ett skäl till att inte skaffa barn. Andra menar istället att de helt enkelt inte känner någon längtan efter barn (Engwall & Peterson, 2010b, s 391). Rent krasst uppfattas processen att skaffa biologiska barn ofta som ett bidrag till samhället och nationens överlevnad (Engwall & Peterson, 2010b, s 393). Personerna i denna antologi lyfter dock fram andra sätt att vara samhällsnyttiga medborgare. Flera poängterar att de har utbildat sig och många engagerar sig för barn på andra sätt än genom föräldraskap (Engwall & Peterson, 2010b, s 394).

5.3 Frivillig barnlöshet i en bredare kontext

Även internationellt har det forskats om frivillig barnlöshet. I artikeln ”Women’s Voluntary Childlessness: A radical rejection of Motherhood?” har sociologen Maura Kelly sammanställt delar av de senaste årens forskning gällande kvinnors frivilliga barnlöshet i USA. I artikeln framkommer att barnlösheten ökat bland nordamerikanska kvinnor under de senaste åren, även den frivilliga barnlösheten. Detta tack vara möjligheterna till abort, ökat kvinnligt inflytande på arbetsmarknaden och inom utbildningsområdet samt tendenser till en mer accepterad och nyanserad syn på moderskapet (Kelly, 2009, s 161). Också Stuart Basten, professor i socialpolitik, menar att frivillig barnlöshet börjar accepteras allt mer i samhället. I hans artikel ” Voluntary childlessness and being childfree” framkommer dock att detta är en långsam process och i viss mån förekommer fortfarande en negativ inställning till kvinnor och män som aktivt väljer att inte skaffa barn. De ses som själviska, omogna, oansvariga och tros befinna sig i olyckliga relationer (Basten, 2009, s 14).

I de studier som Kelly refererar till i sin artikel framkommer att en del kvinnor reflekterar över sin barnlöshet som ett aktivt feministiskt beslut och ett sätt att utmana uppfattningen om

att femininitet är sammankopplat med moderskap. Frivillig barnlöshet ses av somliga som en strategi att försöka eliminera förtyck av kvinnor och uppnå högre kvinnlig status. De tillfrågade kvinnorna säger sig vilja ha möjligheten till arbete och makt på samma premisser som män och då krävs det att avstå barn – medan män i dagens samhälle tenderar att ha lättare för att kombinera arbete med faderskap, då fäder oftast inte tar lika stort ansvar för barnen och hemmet som kvinnor gör (Kelly, 2009, s 165).

6. Analys

I denna del av uppsatsen följer min tvådelade analys av hur utsagor om frivillig barnlöshet står i relation till normativa föräldraskapsideal på Familjeliv.se. I min närläsning av materialet har jag kunnat utläsa olika återkommande teman som lyfts fram av medlemmarna i diskussionsforumet och i det följande redogör jag för dessa teman under olika rubriker. Jag gör med andra ord till att börja med en kartläggning av materialet i syfte att tyda det diskursiva fältet och på samma gång redogör jag för hur representationerna ser ut av frivillig barnlöshet och normativa föräldraskapsideal på Familjeliv.se. Där efter väver jag samman analysen i en djupare helhetsanalys där diskursanalysen som metod och teori är än mer framträdande. I denna del av analysen ligger fokus istället på mina två nedre frågeställningar. Genomgående kopplar jag materialet till mina teoretiska utgångspunkter och den tidigare forskning som behandlats i tidigare avsnitt. I uppsatsens avslutande del sammanfattar jag min analys och redogör för mina slutsatser.

6.1 Kartläggande analys av det diskursiva fältet

Inläggen som jag lyfter fram för analys under följande rubriker kan härledas till båda forumstrådarna som utgör studiens material. Jag gör således ingen åtskillnad mellan inläggen i tråden ”Den frivilliga barnlösheten” och tråden ”Varför är det så provocerande med någon som inte vill ha barn?”. Rubrikerna på de här två trådarna ger visserligen sken av att ha olika ingångspunkter till temat frivillig barnlöshet. Den första tråden kan uppfattas som förhållandevis neutral medan den andra har en relativt politisk utstrålning. Trots detta har jag inte funnit några nämnvärda skillnader gällande hur diskussionerna går i dem och därför har jag valt att analysera dem tillsammans. För att förenkla referenshanteringen till de två trådarna kallar jag tråden ”Den frivilliga barnlösheten” för *Tråd 1* och tråden ”Varför är det så

provocerande med någon som inte vill ha barn?” för *Tråd 2*. Alla inlägg är numrerade och kan således enkelt spåras upp i trådarna.

6.1.1 Normen är att skaffa barn

I forumsinläggen finns flera personer som säger sig uppleva normen att man någon gång i livet ska skaffa barn som väldigt stark. En person skriver att hen upplever det som att ”Det [tydligt finns] en oskriven manual för hur man SKA bete sig i frågan om barnafödelse” (Tråd 2, inlägg nr 61). Det här är just vad Fanny Ambjörnsson och Janne Bromseth pekar på och benämner som det förväntade livsförloppet. Enligt Ambjörnsson och Bromseth råder en bild av att man bör leva sitt liv enligt en bestämd ”livslinje”. Starka normer kring ålder, kön och (hetero)sexualitet kan sägas dela in livet i olika faser, där en är att skaffa barn och bilda familj någonstans i 30-årsålder (Ambjörnsson & Bromseth, 2010, s 205). En användare på forumet skriver:

Att idag välja att vänta med sitt första barn tills man är 30 är inte speciellt provocerande, men att (planerat) vänta tills man är 40 väcker nog fler frågetecken och Normkvinnorna och Normmännen går gärna igång och "undrar".

(Tråd 2, inlägg nr 149)

Personen bakom det här citatet uppmärksammar vikten av att man ska vara i ”rätt” ålder då man skaffar barn, för att inte riskera att bli ifrågasatt av andra. Två andra personer belyser den starka normen att man ska skaffa barn med följande inlägg:

Många i min omgivning har skaffat barn av konstiga anledningar; Man ska ha barn, nu när vi gift oss är barn nästa steg. Eller så blev det bara barn.

(Tråd 2, inlägg nr 29)

För mig känns det som att det är så naturligt att skaffa barn att jag inte tänker längre än min näsa räcker o tar förgivet att andra också vill det!

(Tråd 2, inlägg nr 26)

I de här citaten visas att normen att skaffa barn ter sig så pass stark att en del överhuvudtaget inte reflekterar över att det finns alternativa sätt att leva och en möjlighet att helt avstå från att skaffa barn. En person, som jag tolkar som förälder, skriver att hen aldrig fått frågan om varför hen valt att *faktiskt* skaffa barn: ”det verkar liksom självklart att man ska” (Tråd 2, inlägg nr 78). Däremot får frivilligt barnlösa personer ofta frågan om varför de valt att *inte* skaffa barn och i forumstrådarna diskuteras hur detta kan komma sig. I följande citat belyses anledningar till varför människor så ofta provoceras i mötet med frivilligt barnlösa personer:

Klart att det är provocerande [att inte vilja skaffa barn]! Du förkastar ju det som stora delar (de flesta...?) av världens befolkning anser vara den absoluta meningen med livet.

(Tråd 2, inlägg nr 13)

Jag kommer bara att tänka på parallellen med religion. Den största kärleken man har (vare sig det är [till] Gud eller ungarna eller vad det nu är) skall hyllas av alla. Därför är kanske "jag vill inte ha barn" lika provocerande för föräldrar som "jag är ateist" är för religiösa.

(Tråd 2, inlägg nr 425)

Slutsatsen är att de [föräldrar] väl generellt blir provocerade över att man inte vill leva enligt den rådande normen.

(Tråd 2, inlägg nr 21)

Ambjörnsson och Bromseth skriver att personer som inte lever enligt den rådande normen, det vill säga på ett annat sätt än i enlighet med det heteronormativa livsmanuset, riskerar att inte bli tagna på allvar (Ambjörnsson & Bromseth, 2010 s 207). Detta är något som flera av de frivilligt barnlösa medlemmarna på Familjeliv.se säger sig ha erfarenhet av. Somliga av dem är fast beslutna i sina val och förstår inte "HUR [man kan] skaffa barn när man inte vill?!!!" (Tråd 1, inlägg nr 58). Andra är mindre konfronterande i sin framtoning och mer öppna för att eventuellt ändå skaffa barn någon gång. Det här kan delvis bero på den frustrerande stigmatisering som kan följa av att inte leva enligt normen. Monica Johansson skriver att framförallt kvinnor som inte vill bli mödrar riskerar att marginaliseras och stigmatiseras (Johansson, 2014, s 17). Att "falla för normen" och skaffa barn trots ovilja tycks också, i somliga fall, vara en konfliktfylld fråga mellan partners. Två personer som i inläggen skriver fram sig själva som kvinnor uttrycker följande:

Mina enda skäl till att skaffa barn är att min sambo vill det, plus att jag kanske kommer att ångra senare ifall jag inte gör det.

(Tråd 1, inlägg nr 52)

Jag kan inte förklara det på annat sätt än att jag känner honom såpass att jag inser hur han hade mått om han blir 45+ och vi inte ens försökt få barn.

(Tråd 1, inlägg nr 31)

Som nämnts menar Ylva Elvin-Nowak att det finns en föreställning om att barn är närmre sammanlänkat med kvinnor än med män och ofta stämmer det också att mammor är mer närvarande föräldrar än pappor (Elvin-Nowak, 2003, s 172). Följaktligen är det möjligt att kvinnorna som yttrat sig i ovanstående citat känner en ambivalens i förhållande till sina

barnfria liv, då de upplever att förväntningarna på dem att bli mödrar är starka både från samhällets håll och från sina partners.

6.1.2 Föreställningar om identitet, femininitet och maskulinitet

I forumstrådarna finns också kommentarer gällande hur män handskas med sina partners i frågan om att skaffa barn eller inte. En person skriver följande:

Det är nog lättare för en man att "ge med sig". Det tar 7 minuter att göra bebisen (och det är förmodligen smärtfritt) och sen kan man chilla. En kvinna ska dock vara gravid, föda, amma...

(Tråd 1, inlägg nr 44)

Tonen i det här citatet kan upplevas något arrogant och bekräftar bilden av att män och kvinnor ofta placeras i helt olika lägen i förhållande till barn och föräldraansvar (Elvin-Nowak, 2003, s 172). Traditionellt sett har kvinnor och män befunnit sig på olika arenor i samhället vilket exempelvis syns i arbetslivet där män i regel innehar högre positioner än kvinnor (Thomsson, 2003, s 38). Som följd har kvinnor oftast det största ansvaret för hem och barn (Eduards, 2007, s 43). En person på forumet för ett resonemang kring sin manliga kollegas inställning till sitt faderskap. Kollegan pratar högt och gärna om sina barn, vilket personen bakom följande inlägg irriterar sig på:

Klart som korvspad att han tycker det är toppen med ungar, han tar sin föräldraledighet på sommaren i anslutning till semester, är knappt på jobbet på ett halvår och VAB:andet får lilla frugan ta på vinterhalvåret.

(Tråd 2, inlägg nr 207)

Även i det här citatet lyser en frustration igenom beträffande hur oerhört könspräglad föräldrapositionen är konstruerad. Elvin-Nowak skriver att mäns inställning till faderskap ofta präglas av en ovilja att positionera sig på samma sätt som mammor tenderar att göra, med allt vad det innebär av ansvar, anpassning och flexibilitet (Elvin-Nowak, 2003, s 174). Herz och Johansson uppmärksammar dock att ett aktivt faderskap allt mer börjar ses som en del av en förväntad identitet hos också pappor. Män tenderar idag att vara mer intresserade av omsorg och familjeliv, förmodligen som ett led i den jämställdhetsprocess som pågår i Sverige just nu (Herz & Johansson, 2011, s 92). Förskjutningarna vad gäller hem/arbete syns också i den ökande emotionaliseringen av faderskapet, vilken kommer fram i följande citat:

Jag är 43 år och [vill inte] ha barn. Jag kan ju börja vid själva graviditeten som ju inte skulle drabba mig personligen men att vara "en bra man" och stötta när det känns jobbigt ingår ju och jag är säker på att jag skulle vara den allra räddaste under förlossningen också.

(Tråd 1, inlägg nr 48)

En bild av fadern som emotionellt närvarande börjar allt mer ta plats i samhället (Herz & Johansson, 2011, s 92). I citatet ovan framgår hur mannen i fråga reflekterar över sin eventuella fadersposition som stöttande och närvarande. Att det idag förväntas att män, likväl som kvinnor, ska vilja skaffa barn lyfts också fram i följande citat:

Nu är jag visserligen av manligt kön men jag upplever ändå att det inte är riktigt ok att säga som jag gör.

(Tråd 2, inlägg nr 10)

Personen i fråga återger här en händelse från sin arbetsplats där han i fikarummet sade till sina kollegor att han inte är intresserad av barn och därför inte vill skaffa några. Uppenbarligen uppfattas det som provocerande att inte vilja ha barn även som man. Flera personer som kommenterat i forumstrådarna säger sig dock vara förvånade över att män också drabbas av "det där barnnormativa snacket" (Tråd 2, inlägg nr 149). Detta tyder på att det trots allt fortfarande råder en starkare föreställning om en "naturlig" koppling mellan kvinnlig identitet och moderskap. Många frivilligt barnlösa personer som uttalat sig i inläggen menar att de upplever att människor omkring dem blir extra provocerade av att höra att de inte vill ha barn, just på grund av att de är av kvinnligt kön. En person skriver följande inlägg som svar till en annan:

[D]u som man slipper ju i alla fall höra saker som "ALLA kvinnor vill ha barn, det är onaturligt för en KVINNA att inte vilja ha barn" osv.

(Tråd 2, inlägg nr 55)

Det här är ett uttryck för det som Johansson benämner "det obligatoriska moderskapet" (Johansson, 2014, s 64). Personen bakom citatet uppmärksammar det normativa idealet att som kvinna vara moder. Det förväntas att alla kvinnor vill, bör och kan få barn (Johansson, 2014, s 17). Att som kvinna välja bort barn medför således att uppfattningarna om hennes identitet sätts på spel. Basten visar dock att frivillig barnlöshet börjar accepteras allt mer och föräldraskap tycks numera inte vara lika starkt förknippat med identitet som förr (Basten,

2009, s 14). En frivilligt barnlös person sätter huvudet på spiken genom att skriva: ”Man är ju en individ, inte bara en roll” (Tråd 2, inlägg nr 164). En annan skriver följande:

För mig är det likadant som med andra val; jag har ingen bil, ingen sommarstuga, ingen hund, inga barn. Att inte ha barn definierar inte mitt liv mer än övriga icke-val gör.

(Tråd 1, inlägg nr 18)

6.1.3 Barnlösas och föräldrars uppfattningar om föräldraskap

Många av de frivilligt barnlösa personerna uttrycker en enligt mig något onyanserad bild av vad det innebär att vara förälder. Flera tycks betrakta föräldraskap som någonting jobbigt och stressigt. Följande citat visar hur två frivilligt barnlösa personer uppfattar innebörden av att vara förälder:

Har aldrig känt längtan efter barn eller bebisar [...] Ser hur folk omkring kämpar med sömnlösa nätter, hur deras liv kretsar kring barnvänliga aktiviteter och hur spontaniteten försvinner [...] det stressas med barnpassning, dagis, skolavgifter etc etc [...] Jag uppskattar att få sova ut, slippa vara trött och känna mig som en urvriden trasa [...] Helt enkelt, livet med barn är krångligt, stressigt och komplicerat

(Tråd 1, inlägg nr 8)

Jag [vill inte] vara med om allt det där kladdiga och skrikiga [...] Eller allt tjat och ointelligenta frågor [...] Men så får man inte tycka, för om man påpekar att det är lite äckligt med bajs och kladd (det där när föräldrar lyfter upp sin unge och nosar den i rumpan för att avgöra om den bajsat till exempel) så är man en OND människa som bör förgöras.

(Tråd 1, inlägg nr 50)

I ovanstående citat ges uttryck för upplevelser som går i linje med forskning av Kristina Engwall och Helen Peterson. Flera av informanterna som uttalat sig i deras antologi har en uppfattning om föräldraskapet som något betungande och när de barnfria talar om barn refererar de dessutom oftast till små barn (Engwall, 2010, s 325). Även detta går att se i citaten här ovan då personerna som uttalat sig lyfter fram problem som är kopplade till just småbarnsåren. Utifrån det här framstår det som att frivilligt barnlösa personer föredrar äldre barn och ungdomar framför små barn, vilket också kan liknas vid forskningsresultat av Engwall. Informanterna som Engwall intervjuat anser att barn är bättre ju äldre de blir, små barn springer mest omkring och skriker och stöjar (Engwall, 2010, s 317). En användare på Familjeliv.se skriver såhär beträffande barns ålder:

Men om man nu bortser från allt det där.. [sic] Så kan man ju se det som att man ifall man får barn får en till anhörig, en till i familjen att tycka om och nån att uppleva roliga saker med. Ungen kommer ju inte jämt vara ett småbarn utan bli en vuxen person. Ja, det är vad jag som inte velat ha barn ser som det positiva.

(Tråd 1, inlägg nr 27)

Något ytterligare som framkommer i forumstrådarna är att somliga av de frivilligt barnlösa personerna har en attityd gentemot föräldrar som kan förefalla något defensiv. Det verkar som om de ofta känner sig tvungna att positionera sig i försvarsställning, vilket exemplifierades i ett av citaten ovan där personen på ett ironiskt sätt pekar på att ”man är en ond människa” om man visar ogillande för barn och föräldraskap. Förhållandet mellan frivilligt barnlösa och föräldrar är således det omvända i forumstrådarna till skillnad från i vardagslivet. Vanligtvis blir frivilligt barnlösa personer påhoppade med frågor och fördomar gällande deras sätt att leva sina liv, men i de här trådarna på Familjeliv.se är det istället föräldrar som blir utpekade som konstiga av de barnlösa. Bastens artikel vilar på forskning som säger att barnlösa personer, framförallt kvinnor, ses som oansvariga, omogna och själviska (Basten, 2009, s 14). Nästan samtliga av de frivilligt barnlösa personerna på Familjeliv.se menar istället att det är de som väljer att skaffa barn som är ute efter en egokick och en person ställer sig frågan: ”Vad är mer egoistiskt än att skaffa barn?” (Tråd 2, inlägg nr 47). En förälder som kommenterat i en av forumstrådarna ger intryck av att faktiskt ha en något självisk anledning till att hen skaffat barn. I relation till materialet i övrigt är följande citat en aning anmärkningsvärt:

Förstår bara inte hur man ska kunna bli gammal [utan att ha skaffat barn]. [...] Veta att den dagen jag dör så dör mina gener! Ingen som för dom vidare!!! Då skulle mitt liv nog sluta med självmord innan jag blev gammal!

(Tråd 2, inlägg nr 373)

Andra föräldrar som delat med sig av sina åsikter tycks ha en mer ödmjuk upplevelse av att vara förälder. En person skriver: ”Att få barn är bland, om inte det mest omvälvande man kan vara med om” (tråd 2, inlägg nr 177). En annan säger: ”Personligen blev jag hel när jag fick barn, livet fik en ny mening” (Tråd 2, inlägg nr 27). Just uppfattningen att barn är en central ingrediens i ett lyckligt och meningsfullt liv har uppmärksammats av Ambjörnsson och Bromseth. De använder sig av begreppet ”det goda livet” vilket inbegriper föreställningen om barn som symbol för en lycklig framtid (Ambjörnsson & Bromseth, 2010, s 222). I citaten framgår att beslutet att skaffa barn mycket riktigt kan grunda sig i en önskan och strävan efter

att fylla något slags tomrum i livet. Ett ”gott liv” är dock fullt möjligt att leva också utan barn. Peterson skriver att forskning visar att *om* frånvaron av barn skapar ett tomrum i livet hos de frivilligt barnlösa, så lyckas de emellertid fylla detta med någonting annat eftersom de här personerna inte uppvisar någon lägre grad av lycka än föräldrar (Peterson, 2010, s 78).

6.1.4 Motiv till frivillig barnlöshet

Mycket av den tidigare forskning som gjorts om frivillig barnlöshet har handlat om att ringa in de bakomliggande motiven till valet att inte skaffa barn. Vad som är skälet till den självvalda barnlösheten tycks också vara den fråga som frivilligt barnlösa personer oftast ställs inför. I forumstrådarna skriver två personer såhär:

Måste det finnas en ”logisk” anledning? [...] jag vill helt enkelt inte. Jag har ingen som helst längtan efter barn. Tanken på att jag skulle skaffa barn känns lika avlägsen som att jag skulle säga upp min lägenhet, köpa mig ett tält, flytta i ut i skogen i mitt tält och ta upp en bark- och mossa-diet. Det är helt enkelt otänkbart.

(Tråd 1, inlägg nr 12)

Jag har aldrig känt någon lust att få barn. [...] Största anledningen är väl just att jag inte har nåt behov, jag känner ingen inre längtan efter barn och då tycker jag att det är fel att sätta ett barn till världen.

(Tråd 1, inlägg nr 65)

Också flera av informanterna i Johanssons avhandling uppger att orsaken till barnlösheten helt enkelt är att de inte *vill*, eller med andra ord; att de helt enkelt aldrig *börjat vilja*. Att skaffa barn eller inte är för många ingenting som de direkt funderar på, det är helt enkelt inte en fråga av relevans i deras liv (Johansson, 2014, s 193). Det hela kan förstås som ett ”icke-val” där barnlösheten är så självklar att frågan överhuvudtaget inte aktualiseras. För somliga frivilligt barnlösa personer är emellertid beslutet att avstå från att skaffa barn ett mer aktivt val. Personen som uttalat sig i inlägg nr 65 här ovan säger sig visserligen inte känna någon längtan efter att skaffa barn, samtidigt som hen skriver följande:

Ett par vänner är kritiska till detta och ifrågasätter mitt val. [...] Vilket provocerar lite eftersom det låter som att jag aldrig egentligen tänkt över det, jag har tydligen ingen egen vilja..

(Tråd 1, inlägg nr 65)

Engwall och Peterson refererar till forskning som säger att frivilligt barnlösa kan delas in i två grupper baserade på motiven till barnlösheten: de som i första hand är emot barn och de som i första hand är för andra saker (Peterson, 2010, s 82). Många frivilligt barnlösa personer skriver i forumstrådarna att de tycker mycket om barn och gärna umgås med andras barn, men att de för den sakens skull inte önskar några egna (Tråd 1, inlägg nr 12). Flera stycken understryker också att de uppskattar den frihet som ett barnlöst liv medför, vilket går i linje med Engwalls och Petersons forskning där informanterna betonar vikten av att kunna ägna sig åt fritidsintressen utan att känna sig bunden av ett barn (Engwall & Peterson, 2010b, s 391). De personer som känner såhär kan placeras i den grupp som ”i första hand är för andra saker”, men inte ogillar barn.

Personerna som kan placeras i den andra gruppen, det vill säga de som i första hand är emot barn, tenderar att ha en något mallig ton i sina inlägg, vilket samtidigt kan tolkas som en stolthet. I följande citat syns detta tydligt:

Jag jobbar halvtid, 4 dagar i veckan (dagtid) och mina arbetstider är något jag jobbat för länge och kommer inte gå upp till heltid igen. Jag njuter av min lediga tid [...] Fixar middag till min kille och pysslar i hemmet. Har inte ett dugg barnvänligt hem utan noggrant designat och älskar mitt vackra dyrbara hem. Jag trivs.

(Tråd 1, inlägg nr 8)

Var ute på ett fik härom dagen, där alla lattemorsor satt med sina skrikande, spyende, sprattlande telningar. Både jag och min sambo skrattade [...] i mjugg åt dem, speciellt som min sambo och jag själv är 40+ och har kroppar som de flesta 20-åringar är avundsjuka på. [...] Här finns [...] [b]ara stilren lägenhet, vackert dekorerad, en fantastisk hifi-anläggning med klassisk musik och en storslagen hemmabio - helt utan kladdiga barnfingrar som förstör!!!

(Tråd 1, inlägg nr 67)

Precis som i tidigare citerade inlägg lyser en högfärdig, men stolt, attityd gentemot föräldraskap här igenom. Många framhäver bestämt att de är väldigt nöjda med sina barnfria liv, vilket åter igen kan tolkas som ett möjligt försvar mot omgivningens många gånger fördömande åsikter om deras val att inte ha barn. I inlägg nr 8 kan jag även utläsa att personen i fråga inte är barnlös för att få tid över till sitt arbete, snarare tvärt om. Tidigare forskning har visat att tid till sin yrkeskarriär faktiskt sällan förekommer som motiv till barnlösheten, snarare finns som sagt en vilja att lägga sin lediga tid på sig själv (Engwall & Peterson, 2010b, s 392).

6.1.5 Bemötanden vid brott mot normen

Tidigare forskning visar att frivilligt barnlösa personer ofta blir utsatta för fördomsfulla kommentarer och betraktade som avvikande (Peterson, 2010, s 88). Brottet mot normen om föräldraskap gör att frivilligt barnlösa personer ställs inför stereotypisering och negativa föreställningar om dem (Peterson, 2010, s 87). Upplevelser av bristande respekt från omgivningen förefaller vara vanligt förekommande vilket yttrar sig i att personer inte blir betrodda i sina beslut att vara barnfria, trots att de klart och tydligt förklarat sin ovilja att skaffa barn. Det här framkommer i följande citat:

Just nu är jag singel och jag får ibland nån kommentar "ja nu ja, men du har ju ingen kille att få barn med, det kommer ändras när du träffar någon".

(Tråd 1, inlägg nr 65)

Har även fått höra att "När du träffar den rätta killen kommer du att ändra dig".

(Tråd 2, inlägg, nr 37)

Det var det gamla vanliga "du ändrar dig när du blir äldre", "det kan du inte veta", "varför vill du inte ha barn?", "alla vill väl ha barn!" och så vidare

(Tråd 2, första inlägget i tråden)

Att frivilligt barnlösa blir ifrågasatta på det här viset tas också upp av Johansson. Inte sällan kommenteras den självvalda barnlösheten i stil med: "du ändrar dig nog när den biologiska klockan börjar ticka" (Johansson, 2014, s 148). På grund av det här tvingas de frivilligt barnlösa ofta komma med effektiva försvarstal. Somliga har landat i att det är bättre att komma med något tvetydigt svar för att slippa besväras av omgivningens reaktioner, andra är mer frimodiga och säger saker i stil med följande:

Något av de bästa försvaren (för försvara sig måste man ibland när man stöter ihop med idioter) är: "Jag saknar inget i mitt liv, mitt liv är inte tomt [...]". Vad tysta dom brukar bli då...

(Tråd 1, inlägg nr 20)

Nu har jag ett färdigt svar ("Jag skulle säkert bli en utmärkt prostituerad också, men jag vill inte det heller") som brukar få de flesta att tystna i sina protester.

(Tråd 2, inlägg nr 143)

Huruvida man kommer ändra sig eller inte verkar vara en stor fråga för många av dem som yttrat sig i forumstrådarna. Som tidigare nämnts händer det att personer "faller för normen"

och skaffar barn trots ovilja eller på grund av en rädsla att ångra sig i framtiden (Tråd 1, inlägg nr 52). Att inte vilja ha barn är naturligtvis inte definitivt, självklart kan man ångra sig vilket också många gör. Att ångra sig är dock de facto ett bevis på att omgivningens fördomar ibland stämmer och då någon ruckar på sitt beslut bekräftas fördomarna, samtidigt som normen om att skaffa barn befästs. En person på Familjeliv.se uppger att hen i hela sitt liv känt att hen inte vill ha barn, men ångrat sig under de senaste två åren (Tråd 2, inlägg nr 47). En annan skriver att yttre händelser kan påverka att man ångrar sig (Tråd 2, inlägg nr 71). I inlägg nr 65 och 37 här ovan visas också normen om tvåsamhet och förväntningarna på oss att ”träffa någon” och ”träffa den rätte”. Elvin-Nowak menar att det i vårt samhälle finns starka föreställningar om att man ska leva i par, vilket i förlängningen leder till hur vi förhåller oss till familjebegreppet. Samhällets föreställningar kring familjebildning är oerhört djupa och det finns en utmålad bild av vad som är en ”riktig” familj. Den underliggande mallen för familjebegreppet är den heterosexuella kärnfamiljen. För att vara en ”riktig” familj krävs rätt antal vuxna med rätt kön samt barn (Elvin-Nowak, 2003, s 152). Vidare är normen om parliv och familjeliv byggstenar i det som Ambjörnsson och Bromseth benämner som det föreställda ”livspusslet”. Personer som inte lever i enlighet med detta livspussel blir ibland sedda som inte riktigt vuxna (Ambjörnsson & Bromseth, 2010, s 207). Det här är något som några av de frivilligt barnlösa personerna på Familjeliv.se säger sig ha erfarenhet av:

[D]et känns som att inte ses som vuxen (av vissa) förrän man har barn och att inte vilja ha det verkar av samma personer ses som ett ställningstagande att aldrig riktigt vilja växa upp.

(Tråd 2, inlägg nr 10)

Det finns en del människor som tror/menar att föräldraskapet är det ultimata och ENDA sättet att mogna som människa, "bli vuxen". [Sedan jag fick barn finns det en del människor] som på något sätt plötsligt ser mig som MER vuxen, MER värd deras respekt. Jag är dock övertygad om att de har FEL! Och det vore väl f-n om bara föräldraskapet gjorde oss vuxna? Då skulle ju alla barnlösa (frivilliga eller ofrivilliga) springa omkring och leka tonåringar hela livet.

(Tråd 2, inlägg nr 151)

Johansson belyser dock att acceptansen för alternativa sätt att leva familjeliv växer allt mer och familjekonstellationer ser idag olika ut (Johansson, 2014, s 50). Med detta börjar frivillig barnlöshet också sakta men säkert godtas i större utsträckning och idealet om kvinnan som moder tenderar att luckras upp (Kelly, 2009, s 161). Det är således väsentligt att nämna att inte alla frivilligt barnlösa personer utsätts för negativa kommentarer. Inte heller alla föräldrar

som deltagit i diskussionerna i forumstrådarna har fördömande åsikter om barnlöshet. Många säger faktiskt att de inte alls provoceras av självvald barnlöshet eller finner det ett dugg konstigt (Tråd 2, inlägg nr 3).

6.1.6 Skaffa barn för samhällets skull

Ett argument som ibland lyfts upp angående varför det är angeläget att skaffa barn och bilda familj, är för att det anses bidra till samhället och nationens fortlevnad (Engwall & Peterson, 2010b, s 393). I forumstrådarna diskuteras det här som en möjlig anledning till varför somliga provoceras av självvald barnlöshet. Två personer skriver såhär:

Just ja. En del anser ju att de skaffar barn för samhällets skull... så det kanske är därför de anser sig ha rätt att veta varför [någon inte vill ha barn]?

(Tråd 2, inlägg nr 116)

Jag har läst här på FL (var annars?) att man inte uppfyller sin plikt som medborgare om man inte skaffar barn... Det var nog den sämsta anledningen jag nånsin läst!

(Tråd 2, inlägg nr 247)

Frivilligt barnlösa personer håller dock oftast inte med om att de inte är samhällsnyttiga medborgare, utan de lyfter fram andra saker än föräldraskapet som ganar samhället. Flera framhåller att de utbildat sig och många ägnar sig åt volontärsarbete (Engwall & Peterson, 2010b, s 394). Det här tas också upp i kommentarerna på Familjeliv.se:

[D]en tiden jag hade lagt på familjeliv om jag fått barn lägger jag nu på frivillighetsarbete istället.

(Tråd 1, inlägg nr 65)

Jag jobbar heltid med människor som har det svårt, plus att jag ägnar omkring 1000 timmar/ år åt frivillighetsarbete i ett par olika frivillighetsorganisationer och det har jag gjort de senaste 8 åren vid sidan av antingen heltidsstudier eller heltidsarbete.

(Tråd 2, inlägg nr 438)

Som framkommit tidigare provocerar frivillig barnlöshet på grund av att det går emot normen för hur man bör leva. Detta har sin grund i föreställningen om att det är ”naturligt” att få barn och följaktligen onaturligt att inte få det; det går emot människans natur att inte bli förälder (Peterson, 2010, s 87). Nira Yuval-Davis menar att framförallt kvinnor genom historien haft press på sig att föda barn för att trygga nationens tillväxt. Kvinnor med sina förväntade, ”naturliga” reproduktiva förmågor har med andra ord under lång tid varit föremål för

påtryckning inom nationalistiska projekt (Yuval-Davis, 1997, s 22). På Familjeliv.se skriver emellertid flera användare att de tror att den här tanken har försvunnit:

Det var argument om kvinnans naturliga roll och uppgift och annan moja. Nej, det är tack och lov andra tider nu.

(Tråd 2, inlägg nr 435)

Fast människan har väl gått förbi det stadiet för länge sen, när man bara skulle fortplanta sig? Nu gör man liksom lite mer om dagarna än skaffar avkommor och mat.

(Tråd 2, inlägg nr 194)

I] dagens moderna samhälle så behöver faktiskt inte alla skaffa barn. Det finns mer än "familj och överleva" nuförtiden.

(Tråd 1, inlägg nr 71)

Maud Eduards har dock relativt nyligen studerat svensk befolkningspolitik och hon menar att staten än idag på olika sätt försöker reglera kvinnors, och till viss mån även mäns, benägenheter att skaffa barn. Under 2000-talet oroade sig politiker över den låga nativiteten i Sverige och den socialdemokratiska statsministern Göran Persson sade uttryckligen att fler barn behövde födas och att landet skulle göras mer barnvänligt (Eduards, 2007, s 111). Ur ett rent instrumentellt perspektiv stämmer det också att barn är nödvändiga för en nations fortlevnad och på en kollektiv nivå är barnafödande därför av betydelse. På en individuell nivå kan barnafödande också upplevas som betydelsefullt för ens egen fortlevnad; som en möjlighet att lämna efter sig någonting av sig själv. En person skriver att: "Vi fortplantar oss fortfarande rätt friskt, så något finns det kvar som gör att vi väljer det" (Tråd 2, inlägg nr 195).

6.2 Analys med djupare diskursanalytisk ansats

I kartläggningen av materialet ovan framkommer konstruktioner av normalisering och kategorisering, liksom olika subjektpositioner och föreställningar om identitet. Det diskursiva fältet av representationer av frivillig barnlöshet i relation till föräldraskapsideal kan sägas ha tydliggjorts och i denna del av analysen följer nu en diskussion med en mer djupgående diskursanalytisk ansats där jag använder mig av de begreppsliga verktygen *nod*, *element*, *subjektpositioner* och *identiteter*. Utifrån den kartläggande analysen analyserar jag här vidare vilka normer kring barnfrihet och föräldraskap som konstitueras på Familjeliv.se och hur normativa ideal inverkar på positionen som frivilligt barnlös och föräldraskapspositionen. Jag diskuterar även mina två nedre frågeställningar, det vill säga hur frivillig barnlöshet

utmanar alternativt bekräftar normativa ideal om föräldraskap och hur identiteter som frivilligt barnlös skapas i relation till föräldraskapsideal. Svaren på samtliga frågeställningar kommer att presenteras mer kortfattat och precist i uppsatsens avslutande del.

Noden, så som jag identifierat den, är inte helt oväntat *barn*. Såväl frivilligt barnlösa, personer som planerar att skaffa barn och föräldrar förhåller sig alla på ett eller annat vis till barn. Som framkommit i ovanstående del av analysen råder starka förväntningar på oss vad gäller barn och familjebildning. Jag uppfattar således begreppet *förväntningar* som ett centralt element i förbindelse med noden. Innebörden i detta element är dock mångtydig. I materialet ser jag nämligen hur två typer av diskurser konstrueras parallellt med varandra. Dels framträder en samhällelig diskurs som medlemmarna i forumstrådarna återger i sina utsagor. Samtidigt formuleras en egen diskurs fram inom ramarna för Familjeliv.se, där medlemmarna förhandlar med förväntningar och normer på sitt eget sätt. Ser man då till den samhällelige diskursen inbegriper begreppet förväntningar en förväntan om att man *ska* skaffa barn. Som skildrats i både tidigare forskning och i utsagorna ovan råder starka föreställningar om föräldraskap som något önskvärt, i relation till samhällets normer rörande familjebildning. I den diskurs som skapas på Familjeliv.se framträder emellertid en motsatt underliggande betydelse i begreppet förväntningar. Här förväntas man *inte* vilja skaffa barn. Normen är här den omvända, att vara barnfri. Att välja att inte skaffa barn kan således sägas vara något som per definition utmanar normativa ideal om föräldraskap, åtminstone just på Familjeliv.se.

Vad gäller subjektspositioner ser jag som förståeligt positionerna som *frivilligt barnlös* och *förälder* som de mest framträdande. De här positionerna står i ständig relation till varandra och ges vid olika tillfällen olika makt och handlingsutrymme. I utsagorna i analysdel ett står det klart att positionen som förälder på ett samhälleligt plan är den som ges mest makt, då den framhävs som mer vida accepterad än positionen som barnlös. Att positioneras som förälder innebär som bekant att inrätta sig i en samhällelig socialt accepterad ordning, om än föreställd ordning. I forumstrådarna sker dock en förskjutning av makten då föräldrpositionen där är den som ifrågasätts och utpekats som konstig utav de barnlösa. I diskursen som konstitueras i forumstrådarna, men även i den samhällelige diskursen som återges i forumstrådarna, är ifrågasättande frekvent förekommande och att *ifrågasättas* är följaktligen ännu ett element i relation till noden. I sin språkanvändning konstruerar de frivilligt barnlösa föräldrpositionen som avvikande och de ”gör” normen om föräldraskap utifrån sina uppfattningar om

föräldraskapet som någonting jobbigt och betungande. På samma gång bidrar detta till skapandet och upprätthållandet av den egna diskursen inom forumstrådarna. Språket har nämligen en formerande sida och hur vi använder språket bidrar till hur subjekt och sociala fenomen konstitueras (Bergström & Boréus, 2005, s 326). Åter igen syns hur barnlösheten blir det dominerande och normaliserade idealet. Johansson pekar på hur konstruktioner av normalisering bygger på processer av inkludering och exkludering (Johansson, 2014, s 53). Det här underbygger vad jag precis beskrivit, nämligen att den frivilligt barnlösa positionen inkluderas medan föräldrpositionen blir ifrågasatt och exkluderad i diskursen.

Om jag nu fortsätter att se till den diskurs som framträder inom ramarna för Familjeliv.se kan jag tyda *val* som ytterligare ett element i förbindelse med noden. I materialet framkommer att de frivilligt barnlösa personerna uppfattar familjebildning just som ett val. Hur de förhåller sig till detta val skiljer sig emellertid åt. En del menar att det är ett icke-val och att frågan om att skaffa barn överhuvudtaget aldrig aktualiserats, andra har däremot gjort ett mer aktivt val och noga funderat över beslutet. Här syns spänningar och motsättningar inom subjekspositionen som frivilligt barnlös. Som framkom i den kartläggande delen av analysen är det naturligtvis så att beslutet att avstå barn på inga sätt behöver vara definitivt, flera uttrycker en kluvenhet inför det hela. Något som dock kan ses som en bekräftelse av normativa föräldraskapsideal är som framkommit då frivilligt barnlösa personer ångrar sina val och trots allt väljer att skaffa barn, eftersom att skaffa barn i sig bidrar till att befästa normen om föräldraskap och ge detta ideal starkare fotfäste. Det här visar också att subjekspositioner aldrig bör uppfattas som konstanta utan föränderliga i en pågående process (Bergström & Boréus, 2005, s 327).

Som tydliggjorts finns det givetvis inte bara ett sätt att leva som frivilligt barnlös utan flera. Exempelvis vill somliga inte alls vara i närheten av barn, medan andra gärna umgås med barn, men inte vill ha några egna. De barnlösa kan sägas kategoriseras i två grupper; de som i första hand är emot barn och de som i första hand är för andra saker (Peterson, 2010, s 82). Ännu en gång uppenbarar sig spänningar inom subjekspositionen som frivilligt barnlös. Något som däremot förefaller vara gemensamt bland frivilligt barnlösa personer är uppskattningen av *frihet*, vilket kan sägas vara ännu ett element. Friheten att ha valmöjligheter i sitt liv som inte påverkas av närvaron av ett barn uttalas i forumsinläggen som värdefull. Att inte vara fast i ett normativt levnadssätt kan också betraktas som frihet.

Gällande identiteter kan jag se spänningar och motsättningar också i identitetsskapandet hos de frivilligt barnlösa personerna på Familjeliv.se. En diskrepans syns i hur de använder sitt språk för att föra fram sina ståndpunkter i frågan om barn. Somliga positionerar sig klart och tydligt i opposition mot föräldraskap när de med bestämd ton hävdar att de är fullkomligt nöjda med sina barnfria liv, genom ett språkbruk som kan uppfattas som malligt å ena sidan, men samtidigt stolt å den andra sidan. Attityden gentemot föräldraskap konstrueras här som något högfärdig vilket blir en del av identiteten hos somliga av dem, en viss typ av bestämd självbild målas upp. Andra utger sig för att vara mer tveksamma och öppna för eventualiteten att någon gång skaffa barn. Begreppet identitet ser vi alltså här innehålla uttryck för *bestämthet* hos vissa frivilligt barnlösa personer, medan det hos andra inrymmer uttryck för *ambivalens*. Som förklarats skrivs barnlösheten fram som det normaliserade idealet inom forumstrådarna och att vara ambivalent inför sitt barnfria liv kan således medföra en risk att marginaliseras också i den så kallade "barnfria" diskursen. Konstruktioner av normalisering har som nämnts nämligen en dubbel karaktär av att både inkludera och exkludera (Johansson, 2014, s 53). Personer som är frivilligt barnlösa, men samtidigt ambivalenta, tycks i somliga fall utsättas för ifrågasättande från andra frivilligt barnlösa personer inom forumstrådarna, vilket påvisar att det inte räcker med att vara frivilligt barnlös för stunden, du ska helst vara helt säker på att vara det också framöver för att helt och hållet inkluderas i diskursen. Det här betyder att det i diskursen finns förutsättningar för främst en typ av identitet, nämligen identiteten som *bestämt frivilligt barnlös* och handlingsutrymmet som barnlös snävas därmed av.

I den samhälleliga diskursen som återges i forumstrådarna är det som framkommit dock de frivilligt barnlösa personerna som ifrågasätts och stigmatiseras utav personer som anser att man bör skaffa barn. Här ges istället förutsättningar för identitetsskapande med barn med i bilden. På grund av stigmatiseringen som de barnlösa tycks utsättas för är det inte konstigt att de ibland ger sken av att behöva positionera sig i försvarsställning. Att *försvara* sig genom ett slagkraftigt språkbruk kan sägas bli en del av den diskursiva identiteten som frivilligt barnlös i forumstrådarna. Den utsatthet som följer av att välja bort föräldraskapet kan förstås som en anledning till varför de frivilligt barnlösa har sökt sig till forumet på Familjeliv.se – för att finna gemenskap med andra i samma stigmatiserade position och situation. Detta visar sig också i Bastens forskning då han skriver att sociala forum på internet blir allt mer populära att söka sig till som frivilligt barnlös (Basten, 2009, s 15). Precis som jag tidigare beskrivit är det

på dessa forum den barnfria identiteten som är norm, till skillnad från hur det ser ut i samhället i övrigt, vilket med sannolikhet bidrar till en känsla av sammanhållning och gemenskap bland de frivilligt barnlösa personerna. Även Peterson lyfter fram betydelsen av medlemskap i organisationer för frivilligt barnlösa personer. För att de som önskar leva ett barnfritt liv ska kunna stå emot omgivningens förväntningar kan sociala medier fungera som en plattform där de frivilligt barnlösa skapar en grupp med egna normer och därav lyckas behålla en positiv identitet som barnlös (Peterson, 2010, s 89).

Att ”Frivilligt barnlösa” överhuvudtaget är en kategori på en sajt som Familjeliv.se tyder på att bilden av vad som är en ”riktig” familj håller på att luckras upp. Eftersom att sajten har så pass stor räckvidd görs den till ett starkt forum för opinionsbildning och i sin storlek har den makt att påverka människors inställning och attityder till olika fenomen, exempelvis frivillig barnlöshet. Beroende på vad som skrivs på Familjeliv.se kan samhälleliga strukturer komma att utmanas. Men det är viktigt att förstå att vad som skrivs på Familjeliv.se i sig bygger på strukturer. Strukturer har inget eget liv, utan det är vi samhällsmedborgare som bär upp strukturerna (Thomsson, 2003, s 38). Men då kategorin ”Frivilligt barnlösa” nu finns på Familjeliv.se följer möjligheten att i alla fall de människor som befinner sig på forumet får upp ögonen för det här, vilket i förlängningen kan vara bidragande till förbättrade attityder gentemot frivillig barnlöshet och den samhälleliga diskursen kan således komma att förändras. Som nämnts menar Johansson att olika familjekonstellationer idag accepteras i allt större utsträckning i samhället (Johansson, 2009, s 50). Med grund i det här kan man tänka sig att självvald barnlöshet numera är så pass vanligt förekommande att det faktiskt ges en accepterad plats på ett forum för familjefrågor. Kategorin i sig kan hur som helst sägas utmana normativa idel om föräldraskap i sin blotta existens.

Något som däremot kan sägas bekräfta normativa ideal om föräldraskap är språket som ibland används utav de frivilligt barnlösa i forumstrådarna. Diskussionerna som förs av medlemmarna på Familjeliv.se tycks nämligen ha utgångspunkt i föreställningar som grundar sig i en heterosexistisk normbild. Även om normen vad gäller barn är den omvända i forumstrådarna i relation till samhället i övrigt så utmanas för den sakens skull inte heteronormativiteten, det är snarare en heteronormativ och begränsande bild av föräldraskapet som skrivs fram i utsagorna. Jag kan här tyda *kön* och *heterosexualitet* som ytterligare identitetsmarkörer. I utsagorna kan jag se hur personerna som interagerar med varandra

resonerar kring föräldraskapet som en könspräglad position. Elwin-Nowak och Thomsson uppger också att kvinnor och män ofta ställs inför föräldraskapet på olika sätt beroende på könsmaktsystemet och som nämnts är normen för familjebildning den heterosexuella kärnfamiljen (Elvin-Nowak, 2003, s 152). I materialet problematiseras överhuvudtaget inte normen om heterosexualitet, däremot förekommer uttalanden som understödjer föreställningen om att *alla* kvinnor förväntas bli mödrar. I detta gör den underliggande heteronormativa förståelseramen sig synlig och det blir tydligt hur idealet om föräldraskap i allmänhet och moderskap i synnerhet står i direkt relation till förväntad heterosexualitet, också då frivilligt barnlösa personer reflekterar över det hela. När personerna i forumstrådarna exempelvis skriver att de förvånas över att också män ”drabbas av det där barnnormativa snacket” så kan språkbruket tolkas som bidragande till upprätthållandet av föreställningen om kvinnan som moder i en heterosexuell, tvåsam relation. Att en del frivilligt barnlösa för ett heteronormativt resonemang kan alltså sägas bekräfta normativa idel om (heterosexuellt) föräldraskap.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram föreställningen om föräldraskapet som betydelsefullt för nationens fortlevnad. I forumstrådarna förekommer utsagor som ger uttryck för att denna tanke inte längre är lika stark idag, så som förr. Kanske kan detta stämma, åtminstone i relation till Basten som menar att frivillig barnlöshet börjar accepteras allt mer i samhället (Basten, 2009, s 14). Kvinnors och mäns roller inom nationalistiska projekt har dock sett olika ut under lång tid (Yuval-Davis, 1997, s 6). Utsagorna på Familjeliv.se samt tidigare forskning visar att det oftast är framförallt barnlösa kvinnor som stigmatiseras och marginaliseras (Johansson, 2014, s 17). Det här tyder på att kvinnors och mäns benägenheter att skaffa barn ännu är en fråga som berör, även från politiskt håll där befolkningspolitik förts även på senare tid (Eduards, 2007, s 111). I internationell forskning nämns frivillig barnlöshet hos kvinnor som en feministisk motståndsstrategi (Kelly, 2009, s 165). På Familjeliv.se har jag inte kunnat tyda några uttalanden som går direkt i linje med en sådan tanke, men eftersom normen i forumstrådarna är den omvända, det vill säga att vara barnlös, så uppstår per automatik ändå en form av gemenskap och motstånd här. Vidare ger sajten uttryck för att vara ”Sveriges största mötesplats för kvinnor” och man kan därav tänka sig att det är många kvinnor som befinner sig i forumet ”Frivilligt barnlösa”. Följaktligen skapas ett motstånd från frivilligt barnlösa kvinnors håll mot idén om att femininitet skulle vara nära sammankopplat med moderskap

7. Slutsatser

I det följande presenteras slutsatserna jag drar utifrån min analys samt svaren på mina frågeställningar. Frågeställningarna löd:

- Hur ser representationerna ut av frivillig barnlöshet och normativa föräldraskapsideal på internetsajten Familjeliv.se?
- På vilka sätt utmanar alternativt bekräftar frivillig barnlöshet, så som det representeras på Familjeliv.se, normativa ideal om föräldraskap?
- Hur skapas identiteter som frivilligt barnlös i relation till föräldraskapsideal på Familjeliv.se?

Familjeliv.se är som tidigare nämnts både en förutsättning för den här studien och ett resultat. Då jag studerat utsagorna i forumstrådarna har två diskurser uppenbarat sig parallellt med varandra. Dels framträder en samhällelig diskurs som medlemmarna i forumstrådarna återger i sina utsagor. Samtidigt formuleras en egen diskurs fram i forumstrådarna i sig.

I den första delen av analysen då jag utifrån materialet kartlade det diskursiva fältet framkom representationer av frivillig barnlöshet och normativa föräldraskapsideal. Sammanfattat kan sägas att på Familjeliv.se framställs föräldraskapet som ett självklart ideal som ingår i ”det förväntade livsförloppet”. Vidare skildras tvåsamhetsnormen och den heterosexuella kärnfamiljen, bestående av två föräldrar av motsatt kön med gemensamma barn, som centrala aspekter av föräldraskapet. I kontrast till detta normativa föräldraskapsideal konstrueras frivillig barnlöshet som en många gånger utsatt position. Eftersom det råder förväntningar på både kvinnor och män, framförallt kvinnor, att bli föräldrar så utsätts de som väljer att inte skaffa barn ofta för marginalisering och ifrågasättande kommentarer. På grund av det här tvingas frivilligt barnlösa positionera sig i försvarsställning. På Familjeliv.se framställs frivillig barnlöshet vidare som en position där uppskattningen av frihet är angelägen. Föräldrar som uttalar sig på Familjeliv.se menar att frivilligt barnlösa personer är egoistiska som väljer bort barn. Personer som valt att vara barnfria motsätter sig dock detta genom att framföra att de bland annat ägnar sig åt volontärsarbete och de säger istället att de som vill ha barn är ute efter en egokick. Utav de frivilligt barnlösa skildras föräldraskapspositionen vidare som någonting jobbigt och betungande, medan personer som är föräldrar uppger att de blivit ”hela” av att få barn. En del frivilligt barnlösa personer på Familjeliv.se menar att de har tagit

ett aktivt beslut att avstå från att skaffa barn, medan andra aldrig riktigt kommit att reflektera över frågan på ett direkt sätt.

I den diskurs som formuleras fram inom ramarna för Familjeliv.se är normen om barn den omvända i förhållande till samhället i övrigt, här förväntas man *inte* vilja skaffa barn. Att vara barnlös konstrueras som det dominerande och normaliserade idealet medan föräldrpositionen görs till avvikande. Följaktligen är frivillig barnlöshet något som per definition utmanar normativa ideal om föräldraskap på Familjeliv.se. Att kategorin ”Frivilligt barnlösa” överhuvudtaget finns på en internetsajt för familjefrågor kan också sägas utmana föräldraskapsnormen. Vidare skapas en form av motstånd mot normativa föräldraskapsideal per automatik i den gemenskap som uppstår bland de frivilligt barnlösa personerna på sajten. Något som däremot bekräftar normativa ideal om föräldraskap är då frivilligt barnlösa personer ångrar sina beslut och istället väljer att bli föräldrar, eftersom att detta i sig bidrar till att befästa och upprätthålla normen att man ska skaffa barn. I utsagorna i forumstrådarna förs vidare ett resonemang som stundtals förefaller mynna ur en underliggande heterosexistisk normbild vilket kan sägas bekräfta normativa ideal om (heterosexuellt) föräldraskap.

Identiteter som frivilligt barnlös på Familjeliv.se skapas i ett brett fält av spänningar och motsättningar. Heterosexualitet och kön är två identitetsmarkörer som framkommer – både kvinnor och män skrivs fram som frivilligt barnlösa. Vidare ger en del uttryck för ambivalens inför sina barnfria liv, medan andra är fast beslutna och bestämda i sina val att inte skaffa barn. Identiteten som bestämt frivilligt barnlös är dock den som görs till dominant. I den samhälleliga diskursen som medlemmarna på Familjeliv.se återger i sina utsagor framkommer att frivilligt barnlösa personer många gånger utsätts för stereotypisering och respektlöshet. I utsagorna positionerar sig de frivilligt barnlösa därav i försvarsställning mot negativa kommentarer och uppfattningar om dem och att försvara sig görs sålunda till en del av identiteten som frivilligt barnlös på Familjeliv.se. Det är dock viktigt att åter igen nämna att flera personer som deltagit i diskussionerna på Familjeliv.se inte alls ger uttryck för åsikter som är fördömande mot frivilligt barnlösa. Detta tyder på att frivillig barnlöshet börjar accepteras mer och mer och att ha barn är måhända mindre avgörande för identitetsskapandet idag.

8. Avslutning

En del av den tidigare forskning som jag tagit del av säger att kvinnor som väljer att inte skaffa barn ofta har en hög socioekonomisk status och arbetar fulltid (Kelly, 2009, s 165). I min uppsats har jag inte haft utrymme nog att undersöka detta närmare, men i framtida forskning om frivillig barnlöshet vore det intressant att applicera en klassanalys på materialet. Vidare vore det intressant att sätta resultaten jag kommit fram till i ett större sammanhang. Exempelvis skulle man kunna undersöka om begreppet ”frivillig barnlöshet” förekommer i svenska dagstidningar och om det som skrivs i tidningarna i så fall överensstämmer med mina slutsatser i denna uppsats. Att överhuvudtaget studera hur det talas om frivillig barnlöshet i massmedia vore intressant för att vidga förståelsen av hur självvald barnlöshet uppfattas i en bredare kontext. En ytterligare iakttagelse jag gjort i mitt material är att det sedan i början av 2014 inte skapats några nya trådar i kategorin ”Frivilligt barnlösa” på Familjeliv.se. Förvisso förekommer aktivitet frekvent i de trådar som finns där sedan tidigare, men det vore ändå intressant att undersöka om det finns någon bakomliggande orsak till att inga nya trådar skapats under det senaste året. Kan frivilligt barnlösa personer ha flyttat till andra forum på internet? I så fall vilka? För att få en djupare förståelse för diskurser på samhällsnivå om frivillig barnlöshet vore det också intressant att närmare undersöka lagstiftning och förordningar som skulle kunna ha inverkan på beslutet att skaffa barn eller ej.

9. Referenslista

Källmaterial

Tråd 1, *Den frivilliga barnlösheten* (2012), Familjeliv.se, i kategorin ”Frivilligt barnlösa” under forumsrubriken ”Kropp och själ”.

<http://www.familjeliv.se/forum/thread/63835577-den-frivilliga-barnlosheten>
(Hämtad: 2015-05-29)

Tråd 2, *Varför är det så provocerande med någon som inte vill ha barn?* (2010), Familjeliv.se, i kategorin ”Frivilligt barnlösa” under forumsrubriken ”Kropp och själ”.

<http://www.familjeliv.se/forum/thread/53406243-varfor-ar-det-sa-provocerande-med-nagon-som-inte-vill-ha-barn>
(Hämtad: 2015-05-29)

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny & Bromseth, Janne (2010). När du gifter dig och får barn... Om ålder, heteronormativitet och genus. I Fanny Ambjörnsson & Maria Jönsson (red). *Livslinjer: berättelser om ålder, genus och sexualitet*. S 204-231. Göteborg: Makadam

Basten, Stuart (2009). Voluntary Childlessness and being Childfree. *The Future of Human Reproduction*, working paper (5). S 1-23.

https://www.spi.ox.ac.uk/fileadmin/documents/PDF/Childlessness_-_Number_5.pdf
(Hämtad 2014-11-24)

Broberg, Gunnar & Tydén, Mattias (2005). *Oönskade i folkhemmet: rashygien och sterilisering i Sverige*. Stockholm: Dialogos

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2007). *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber AB

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Eduards, Maud (2007). *Kroppspolitik: om Moder Svea och andra kvinnor*. Stockholm: Atlas

Eldén, Sara (2005). Att fånga eller bli fångad i diskursen. I Åsa Lundqvist, Karen Davies & Dina Mulinari (red). *Att utmana vetandets gränser*. S 60-74. Lund: Liber AB

Elvin-Nowak, (2003). Mamma, papa, barn. Den heterosexuella kärnfamiljen som förhandlingsplats och som jämställdhetsmotståndare. I Ylva Elvin-Nowak & Heléne Thomsson (red). *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. S 151-178. Stockholm: Bonniers Förlag AB

Engwall, Kristina (2010). Barns plats i barnfrias liv. I Kristina Engwall & Helen Peterson (red). *Frivilligt barnlöshet*. S 295-328. Stockholm: Dialogos Förlag

Engwall, Kristina & Peterson, Helen (2010a). Barnfri i ett barnvänligt samhälle. I Kristina Engwall & Helen Peterson (red). *Frivillig barnlöshet*. S 13-38. Stockholm: Dialogos Förlag

Engwall, Kristina & Peterson, Helen (2010b). Frivillig barnlöshet i de nordiska länderna – avslutande diskussion. I Kristina Engwall & Helen Peterson (red). *Frivillig barnlöshet*. S 389-397. Stockholm: Dialogos Förlag

Herz, Marcus & Johansson, Thomas (2011). *Maskuliniteter: kritik, tendenser, trender*. 1. uppl. Malmö: Liber

Haraway, Donna (2004). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. I Sandra Harding (red). *The Feminist Standpoint Theory Reader*. S 81-101. London: Routledge

Johansson, Monica (2014), *I moderskapets skugga: berättelser om normativa ideal och alternativa praktiker*, Diss., Örebro universitet: Sociologiska institutionen

Kelly, Maura (2009), Women's Voluntary Childlessness: A Radical Rejection of Motherhood?. *Women's Studies Quarterly*, 37 (3/4). S 157-172. New York: The Feminist Press. DOI: 10.1353/wsq.0.0164

Peterson, Helen (2010). Internationell forskning om frivillig barnlöshet. I Kristina Engwall & Helen Peterson (red). *Frivillig barnlöshet*. S 61-102. Stockholm: Dialogos Förlag

Thomsson, Heléne (2003). Makt, ansvar och viljan till förändring. I Ylva Elvin-Nowak & Heléne Thomsson (red). *Att göra kön: om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. S 34-63. Stockholm: Bonniers Förlag AB

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Yuval-Davies, Nira (1997). *Gender & Nation*. London: SAGE Publications LTD

Internetkällor

Familjeliv.se (2014). Om oss.
<http://www.familjeliv.se/article/Information/om>
(Hämtad: 2014-11-13)

SOU 2014:29 *Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor*. Stockholm: Fritze
https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utreddningar/Statens-offentliga-utredningar/Assisterad-befruktning-for-ens_H2B329/?html=true
(Hämtad: 2015-05-27)